

Divéki Éva–Helmeczi István: A napközbeni átutalás bevezetésének hatásai*

2012 júliusa óta Magyarországon az átutalások túlnyomó többsége napközben teljesül. Az új rendszer az elmúlt félévben megbízható módon, hiba nélkül működött. A tranzakciók központi elszámolása jellemzően 10 percen belül megtörténik, és szinte mindegyik tranzakció 2 órán belül teljesül, vagyis ennyi idő alatt jóváírásra kerül az átutalt összeg a kedvezményezett számláján. Az első félév tapasztalatai alapján a napközbeni átutalások teljesítéséhez szükséges likviditás menedzselése sem okoz gondot a bankok számára. Számításaink szerint a napközbeni átutalás bevezetéséhez kapcsolódóan a bankok az előzetes várakozásainknak megfelelően csak elhanyagolható mértékben emelték díjaikat.

Az új rendszer olyan előnyöket is kínál, amelyek optimális esetben közép- és hosszabb távon szintén éreztetni fogják kedvező hatásukat: ilyen a bankok közötti verseny várható növekedése és az ügyféltől ügyfélig történő automatizáció remélt széles körű elterjedése.

BEVEZETÉS

Hazánkban a Magyar Nemzeti Bank (MNB) feladatkörébe tartozik a pénzforgalom lebonyolításának szabályozása. Ennek során az MNB a közjó érdekében folyamatosan monitorozza a reálgazdasági ügyfelek által igénybe vehető szolgáltatások minőségét és a technológia fejlődését. A fejlesztési javaslatok az ügyfelek érdekeire fókuszálva, de a technológiai realitások figyelembevételével születnek meg.

Az MNB 2010 júniusában döntött a pénzforgalom lebonyolításáról szóló 18/2009. (VIII. 6.) MNB rendelet (a továbbiakban: rendelet) módosításáról, amelyet az érintettekkel történő egyeztetés után 2010. októberben hirdetett ki – igazodva a napközbeni átutalási rendszer tervezett indulásához – 2012. július 1-jei hatálybalépéssel. A rendelet módosításának célja annak jogi eszközökkel való biztosítása volt, hogy hazánkban az ügyfelek korszerű pénzforgalmi szolgáltatást kapjanak elfogadható áron. A rendelet előírása – az ún. 4 órás szabály – szerint a hitelintézeteknek (a továbbiakban: bankok) el kell juttatniuk az ügyfelek által nem papír alapon benyújtott, forintátutalási megbízások összegét az ügyfél bankszámlájának megterhelésétől számított 4 órán belül a címzett (kedvezményezett) számlavezető bankjához. Az pedig már több éve hatályos előírás, hogy a címzett bankjának haladéktalanul jóvá kell írnia az ügyfelei javára érkezett fizetési megbízások összegét.

Cikkünkben bemutatjuk a napközbeni átutalási rendszer első fél éves működésének tapasztalatait, különös tekintettel a banki díjaknak az új rendszer bevezetéséhez köthető változására.

A NAPKÖZBENI ÁTUTALÁS PROJEKT

A hazai pénzforgalmat korábban két elszámolásforgalmi rendszer szolgálta ki:

- Az MNB által (1999 óta) üzemeltetett VIBER (Valós Idejű Bruttó Elszámolási Rendszer), amelyben a fizetési megbízások néhány perc alatt célba érhetnek, és amelynek elsődleges funkciója a nagyon nagy értékű, bankok közötti pénzügyi tranzakciók kockázatmentes lebonyolítása.
- A GIRO Zrt. által (1994 óta) üzemeltetett BKR (Bankközi Klíring Rendszer) éjszakai platformja, amely a reálgazdaság (lakosság, vállalat) pénzforgalmát hivatott elszámolni, és amely másnapra biztosítja az átutalt összeg megérkezését a címzethez.

Bár a VIBER-ben is van lehetőség a reálgazdasági tranzakciók elszámolására, a gyakorlatban abban viszonylag kevés ilyen tétel mozog. Ez elsősorban a magas, gyakran 10 ezer forintnál kezdődő banki díjaknak tulajdonítható, amelyek miatt az ügyfelek számára a rendszer használata rendkívül gazdaságtalan (kivéve azokban az esetekben, ahol a magas

* Jelen cikk a szerzők nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

banki díj még mindig jobb, mint a fizetési késedelemből származó következmények hatása). A BKR éjszakai platformjába a bankok délután, este küldik be a tételeket nagy tömegben, amelyeket az azokat fogadó bankok már másnap kora hajnalban átvésznek, és tipikusan a reggeli fióknyitásra jóváírnak az ügyfél bankszámláján. Ez a szolgáltatási szint 1994-ben élvonalbelinek számított, az MNB azonban úgy gondolta, hogy a mai kor technológiája mellett már nem nyújt elfogadható szintű szolgáltatást. Ezért megvizsgálta, hogy vannak-e a reálgazdasági tranzakciók napközbeni elszámolásának olyan pénzügyi kockázata, amelyek miatt mégis indokolható lenne az akkori elszámolásforgalmi struktúra fenntartása. A vizsgálat eredményeképpen az derült ki, hogy a banki likviditás bőségesen elegendő a reálgazdasági tételek napközbeni elszámolásának a lebonyolításához.¹

Ezen túlmenően az elmúlt évtizedben a nyugat- és kelet-európai országok többségében is az aznap teljesített átutalás vált alapszolgáltatássá, ami szintén a hazai szolgáltatási szint emelésének szükségességére mutatott rá. Ez a bankok közötti versenyre is hatással van, hiszen korábban a nagyobb ügyfélkörű bankok könnyebben tudtak ügyfeleket szerezni, hiszen jó eséllyel az ügyfél partnerei is náluk vezetik a bankszámlájukat (így olcsóbban és gyorsabban teljesülhetnek a feljükk indított átutalások).

Az MNB a 4 órás szabály bevezetésével azt kívánta elérni, hogy a bankok közösen hozzanak létre egy olyan, rugalmasan paraméterezhető elszámolási rendszert, amelyben egy adott pénzösszeg naponta akár többször is meg tud fordulni (A fizet B-nek, aki ebből kifizeti C-t), és, hogy ez legyen a hazai minimum alapszolgáltatás (vagyis a bankok ne prémium szolgáltatásként nyújtsák ezt ügyfeleiknek, a VIBER-hez hasonló árazással). A 4 órás szabály biztosítja azt, hogy az ügyfélmegbízások túlnyomó része hozzájáruljon a fejlesztés megtérüléséhez, így a beruházás banki költségei nagy mennyiségű tranzakciószámra osztódjanak szét, ezáltal az egy tranzakcióra jutó önköltség növekedése is alacsony lehet.

A hazai ügyfelek aktivitását megvizsgálva, a 2007. márciusi, perenkénti adatok alapján az látszik, hogy az ügyfelek elsősorban napközben adnak átutalási megbízást a bankjaiknak, elsősorban munkaidőben. Ezt figyelembe véve kerültek kialakításra az elszámolási ciklusok időpontjai (lásd 1. táblázat). A rendelet módosítása mellett az MNB más módon is elősegítette a napközbeni átutalás megvalósítá-

sát. Amellett, hogy a bankrendszer felkészülését koordináló országos projektet kezdeményezett, a saját valós idejű rendszerének üzemidejét is meghosszabbította annak érdekében, hogy az elszámolásforgalmi rendszerek azon időszakban lehessenek nyitva, amikor az ügyfelek a legnagyobb aktivitást mutatják.

A rendeletben előírt 4 óra az MNB minimumelvárása, amely a kétóránkénti elszámolással akkor is teljesíthető, ha valamelyik banknak napközben kisebb üzemzavara keletkezik, vagy az elszámolási ciklus időpontjában épp nincs az MNB-nél vezetett számláján elegendő fedezet.

Az MNB még 2008-ban felkérte a forgalom túlnyomó részét adó bankokat arra, hogy a napközbeni átutalási rendszer előzetes koncepciója alapján becsüeljék meg a projekt várható költségeit. A bankok becslései igen nagy szórást mutattak: hasonló méretű és forgalmú nagyobb bankok becslései között akár tízszeres különbség is előfordult. Mivel azonban a kis összegű pénzforgalom nagyon nagyszámú átutalást jelent, ezért a beruházás költségét óriási mennyiségű tranzakcióra lehet szétosztani. Így az MNB kalkulációja alapján a bankrendszer beruházásait 5 év alatt értékcsökkenésként leírva (ötévi tranzakcióforgalomra elosztva) a tranzakciónkénti banki önköltség növekedése 3,40 forintra volt becsülhető.

A PÉNZFORGALMI BEVÉTELEK ALAKULÁSA ÉS A BANKI DÍJAK, JUTALÉKOK SZOKÁSOS MÉRTÉKEI

A napközbeni átutalás bevezetése kapcsán az MNB számára a leginkább bizonytalan kérdés az volt, hogy a bankok ténylegesen hogyan fogják az átutalások díjait és jutalékait (a továbbiakban együtt: díjak) alakítani. Mielőtt azonban erre konkrétan is rátérünk, érdemes megvizsgálni azt, hogy a bankok pénzforgalmi bevételei miből származnak, valamint az átutalások árazásakor a bankok milyen díjtípusokat alkalmaznak.

A pénzforgalmi szolgáltatásokhoz köthető bevételek:²

- a pénzforgalmi szolgáltatások díjaiból,
- a bankszámlákon tartott egyenlegekből származó kamatbevételekből, valamint
- a floatból³

származhatnak.

¹ Ez egyben azt is jelenti, hogy a VIBER-tételek magas árának indoklása sem fogadható el minden esetben.

² Forrás: Divéki-Olasz (2012).

³ A float az a kamatjövdelem, amely a bankoknál az úton lévő, napon túl teljesülő átutalásokon képződik.

Az MNB rendelkezésére álló statisztikák alapján a bankok pénzforgalmi díjbevételének értéke a 2005–2011 közötti időszakban évente 147–247 milliárd forint volt (lásd 2. ábra). Ez a bevétel azokból a díjakból származik, amelyeket az ügyfelek a pénzforgalmi szolgáltatások igénybevétele után a bankoknak fizetnek. A díjakat megvizsgálva külön is érdemes elemezni a belföldi forintátutalások díjait, hiszen az ügyfelek által indított legtöbb tranzakció ebbe a körbe tartozik.

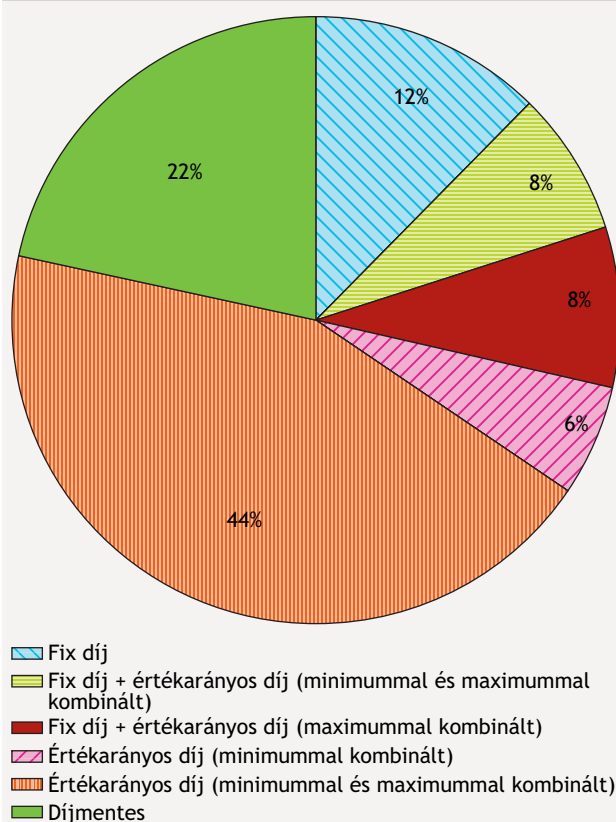
A belföldi forintátutalások árazását nézve meg kell különböztetni a lakossági és a vállalati átutalások esetében alkalmazott díjakat. Tekintettel arra, hogy az átutalások árazása kombinált és nem azonos a különféle számlacsomagok esetében, fontosnak tartjuk, hogy az átutalások díjtípusait megvizsgáljuk. Elsősorban az elektronikusan benyújtott átutalásoknál alkalmazott díjtípusokra fókuszálunk, mert a rendelet 4 órás szabálya is az elektronikusan benyújtott átutalásokra vonatkozik.

A lakosság esetében a bankok forgalomarányos (százalékos, ezrelékes), valamint minimum, maximum és fix díjakat vagy díjmentességet is alkalmaznak, akár ezeket kombinálva, bankonként eltérő módokon. Jellemző árazási mód az értékarányos díjak alkalmazása, minimum és maximum értékkel kombinálva. Az értékarányos díjakat az átutalások esetében a bankok évek óta használják, így az ügyfélkör számára nem szokatlan díjtípusról van szó. A lakossági számlacsomagokat⁴ nézve a forgalomarányos díjak (minimum és maximum értékekkel kombinálva) 44 százalékban fordulnak elő az elektronikus átutalásoknál. Az elektronikus átutalásoknál a második leggyakoribb típus a díjmentesség (22 százalék), majd megjelenik a fix díjas kategória (12 százalék) is.

A vállalati átutalások árazása a lakosságitól főként abban különbözik, hogy a közép- és nagyvállalati szegmensben vannak ugyan meghirdetett publikus kondíciók, de ezen ügyfelek (elsősorban a nagyvállalatok) többnyire egyedi árakat kapnak a bankoktól, amelyekről nehéz információkat szerezni. Így a nagyvállalati átutalások díjtípusait ebben a cikkben nem részletezzük. Kisvállalatok esetében az elektronikus csatornán keresztül indított, bankon kívülre irányuló átutalások árazásánál a bankok jellemzően értékarányos minimum díjjal kombinált díjtípust alkalmaznak (78 százalék), melyet a fix díj és az értékarányos díj együttes alkalmazása (10 százalék) követ.

A pénzforgalmi szolgáltatásokból származó díj- és jutalék-bevételen felül a pénzforgalomból származó bevételnek

1. ábra
Az elektronikus átutalások díjtípusai a lakossági számlacsomagokban

Megjegyzés: Az ábrát úgy készítettük el, hogy a bankok internetről kigyűjtött díjsomagjait vettük alapul a vizsgált időszakban. Minden díjsomagnál megnéztük, hogy melyik díjtípus jellemző az elektronikus átutalásra, így soroltuk be az egyes számlacsomagokat a díjtípusnak megfelelő kategóriákba.

Forrás: Pénzforgalmi szolgáltatói kondíciós listák.

tekintjük továbbá azt a kamatbevételt, amely abból származik, hogy a pénzforgalmi szolgáltatók a bankszámlák látra szóló egyenlegére jellemzően a BUBOR-nál alacsonyabb kamatot fizetnek, ugyanakkor ezt az összeget kihelezve magasabb hozamot érhetnek el. Ez a bevételtípus a 2005–2011 közötti időszakban becsléseink szerint évente 147–224 milliárd forint közötti összeget ért el (lásd 2. ábra).

A napközbeni átutalás bevezetéséig a bankrendszernek létezett egy másik kamattípusú jövedelme is a pénzforgalomból, amelyet floatnak nevezünk. A float az úton lévő pénzből származó kamatjövedelmet jelentette, amely abból származott, hogy a bankok az ügyfelek bankszámláit a fizetési megbízás megadásának vagy esedékességének a napján megterhelték, de ez a pénz még náluk maradt, és

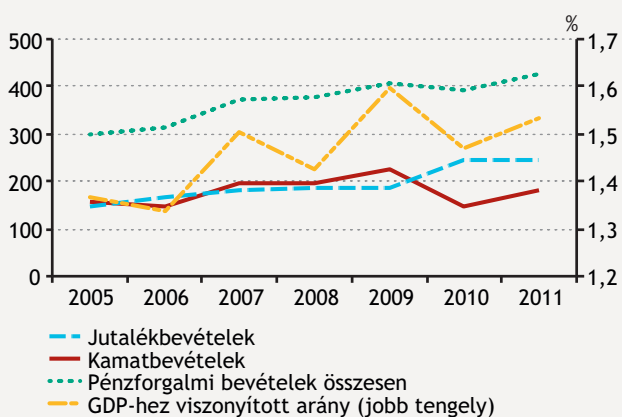
⁴ A számlacsomagok vizsgálata 2011. április–október között az internetről kigyűjtött kondíciós listák alapján készült. Arra nem volt lehetőség, hogy az egyes típusokat az ügyfélszámmal súlyozzuk, mert nem volt információk arról, hogy az egyes számlacsomagokat a bankokban hány ügyfél használja.

csak egy későbbi napon kellett a címzett bankszámláját vezető bank részére átadni tipikusan azon a napon, amikor a másik ügyfél is megkapta a pénzt. Erre az időre a bankok az ügyfélnek nem fizettek kamatot, de nekik kamatjövedelmük képződött belőle. Ez Magyarországon két bank között időben tipikusan 1 napot jelentett, amely hétvégeken 3 napra emelkedett (ünnepekkor, munkanap-átelvezésekkor pedig akár 4-5 nap is lehetett). A float tehát az az 1 munkanapra szóló folyószámlakamat, amelyet a bank nem fizetett ki az ügyfelének. A napközbeni átutalás bevezetése gyakorlatilag megszüntette a bankok floatjövödelmét.

Összegzőképpen a pénzforgalmi szolgáltatók pénzforgalomhoz köthető díj-, jutalék- és kamatbevételei 2005–2011 folyamán (részben becsléseink alapján) évente 301–428 milliárd forintot tettek ki. Ebből a pénzforgalmi díj- és jutalékbevételek értéke 147–247 milliárd forint volt, míg a kamatbevételek becsléseink szerint 147–224 milliárd forint közötti összeget jelentettek. A pénzforgalmi bevételek összességükben a vizsgált időszakban a folyó áras GDP 1,34–1,6 százalékát tették ki. A pénzforgalmi bevételek a legmagasabb szintjüket 2011-ben érték el. Ekkor a pénzforgalomból származó bevételek összességükben közel 428 milliárd forintot tettek ki. A pénzforgalmi bevételeken belül, a 2005–2011 közötti időszakban a pénzforgalmi szolgáltatók kamatbevételei összességükben 37–55 százalékos részarányt jelentettek, míg a díj- és jutalékbevételek 45–63 százalékot. Ehhez képest kismértékű volt a floatjövödelem, amelyet 2010-ben bő 3 milliárd forintra becsültünk (ezt a jövödelmet azonban a 2. ábra nem tartalmazza).

2. ábra
A pénzforgalmi szolgáltatók pénzforgalomhoz kapcsolódó bevételeinek alakulása

(2005–2011, milliárd forintban)

Megjegyzés: A pénzforgalmi díj- és jutalékbevételekre vonatkozó adatgyűjtés módszertana 2010-től megváltozott.
Forrás: MNB.

A következő részben azt nézzük meg, hogyan változott az átutalások díjazása a napközbeni átutalás bevezetésével.

AZ ÁTUTALÁSI DÍJAK VÁLTOZÁSA A NAPKÖZBENI ÁTUTALÁS BEVEZETÉSEKOR

A 2008 őszi kezdődött pénzügyi válság, a bankokra kivetett különadó, valamint a devizahitelek kedvezményes előtörlesztése miatt a bankok hitelezési tevékenysége visszaesett, a meglévő portfólió minősége jelentősen leromlott, a bankszektor eredménye jelentősen csökkent. A napközbeni átutalás bevezetésén kívül eső gazdasági tényezők (így a tranzakciós illeték bevezetése) tovább növelik az esélyét annak, hogy a bankok a kieső bevételeiket díjmeléssel kompenzálják. A 4 órás szabály miatt szintén elolvadó float is az eredmény csökkenését okozza, és abba az irányba hat, hogy a bankok emeljék a díjaikat. Így megállapítható, hogy bár sok tényező hat az áremelés irányába, mi azonban a továbbiakban csak a napközbeni átutalás bevezetése miatt jelentkező esetleges díjmelés vizsgálatát célozzuk meg.

Mivel a konkrét átutalás után felszámított banki díj sok paramétertől (minimum, maximum, értékarányos díj) függ, ezért az esetleges áremelést sokféleképpen meg lehet lépni. Megtehetik például a bankok, hogy a minimumdíjat növelik és a maximumdíjat csökkentik, az ügyfelek felé pedig ez utóbbit hangsúlyozzák. Mivel a bankok számára rendelkezésre áll az az információ, hogy az ügyfelek mennyi és milyen értékű átutalást bonyolítanak le, ezért pontos kalkulációt képesek végezni, míg az ügyfelek tipikusan nem végeznek ilyen mélységű kalkulációkat a saját forgalmuk tekintetében.

Rendkívül nehéz megbecsülni, hogy bankrendszer szinten mekkora volt a díjmelés mértéke a napközbeni átutalás bevezetése miatt. Ennek oka a nagyon nagyszámú díjcsomag és egyedi kondíciók megléte, valamint az, hogy csak az egyes bankok tudják, hogy (1) az egyes díjcsomagokat mennyi ügyfél veszi igénybe, (2) az egyes számlacsomagokba tartozó ügyfelek mekkora forgalmat bonyolítanak le és (3) ez a forgalom milyen összetételű. Ezenkívül nehézséget okoz a különböző termékek közötti keresztfinanszírozás megléte, amely lehetővé teszi, hogy a számlavezetési szolgáltatások helyett más banki termékek árán keresztül fizetessék meg a bankok a költségeiket az ügyfelekkel.

A továbbiakban a rendelkezésünkre álló adatok segítségével próbáljuk megbecsülni a napközbeni átutalás bevezetése miatti áremelés mértékét. Az előzőekben ismertetett díjtí-

pusokat nézve megállapíthatjuk, hogy többféle díjmelés is van – például csak a minimumdíjak emelése is okozhat díj-emelést az ügyfelek számára, attól függően, hogy az átutal- ni kívánt összeg milyen értéksávba esik –, a becslés során ezeket is igyekeztük figyelembe venni. Az MNB számára rendelkezésre áll a bankok közötti tranzakciók értékének eloszlása, így kiszámítottuk azt, hogy az egyes bankoknál ez milyen áremelkedést jelenthet a legkisebb havidíjú díj-csomagok esetében. Azért ezekenél vizsgáltuk, mivel számos olyan csomag van, amely valamilyen fix havi díjért cserébe „ingyenes” szolgáltatásokat tartalmaz. Ez utóbbi csoma- goknál pedig nagyon nehéz lenne kimutatni, hogy a díjvál- tozás mely, a csomagban foglalt szolgáltatásnál következett be. Úgy gondoljuk, hogy az árváltozás jobban megfigyelhe- tő azon díjcsomagoknál, ahol a havi fix díj minimális, ezért kevesebb a lehetőség a szolgáltatások közötti keresztfinan- szírozásra.

Ezen díjcsomagok esetén a bankok átlagosan 143,16 forint- ról 146,66 forintra, vagyis 3,5 forinttal, összességében 2,45 százalékkal növelték meg az egy átutalásra jutó díjaikat. Bár ez a növekedési mérték megegyezik a projektet meg- előzően a rendszer bevezetésére vonatkozó költségfelmérés alapján készült becsléssel, a helyzet valójában kedvezőbb a kedvezményes/fix díjas díjcsomagok miatt. A nullás számla- csomagok esetében, amelyeknél az ügyfelek a bankszámlá- jukra irányított rendszeres havi jóváírásért cserébe ingye- nes pénzforgalmi szolgáltatásokhoz, átutaláshoz jutnak hozzá, nem beszélhetünk díjmelésről (itt a bank szintén keresztfinanszírozásból eredő bevételekkel fedezi a költsé- geit). Ez arra enged következtetni, hogy a napközbeni átutaláshoz köthető teljes átlagos díjmelés valójában kisebb, mint a kiválasztott számlacsomagok esetében szám- szerűsített 3,5 forint. Becslésünkben azt a következtetést is levonhatjuk, hogy a bankok még csak részben sem hártot- ták át a floatjövedelmük megszűnését, ezt ugyanis (számí- tásaink szerint) csak sokkal jelentősebb, 20 forintot megha- ladó átlagos díjmeléssel tudták volna megtenni. A koráb- ban nagyjából évi 3 milliárd forintot kitevő floatjövedelem megszűnése tehát tényleges megtakarításként jelentkezik a bankok ügyfeleinél.

A bankoknak az üzletszabályzatuk és kondíciós listáik vál- toztatását 60 nappal az életbeléptetés előtt közzé kell tenniük az ügyfelek számára. Mivel a 4 órás szabály jelen- tős változásokat okozott a bankok működésében, ezért már 2012. április végén publikálták az üzletszabályzat-módosítá- sokat.

A bankok számára törvényben rögzített előírás,⁵ hogy díj vagy költség módosítása csak díj vagy költség mértékére ténylegesen hatást gyakorló ok alapján történhet. Ezért a díjmeléseket akkor célszerű a bankoknak meglépniük, amikor a költségeik megváltoznak, mert ellenkező esetben sokkal nehezebbé válik számukra az indokoltság bizonyítá- sa. Ennek megfelelően számos bank 2012. április végén módosította a kondíciós listáját (júliusi hatálybalépéssel). Ezért úgy gondoljuk, hogy a 2011. évi és a 2012. április júli- us között módosított kondíciós listák összevetésével meg- alapozott következtetéseket lehet levonni arra vonatkozó- an, hogy a napközbeni átutalás miatt mennyire emelkedtek meg az ügyfél által fizetendő díjak.

A 2011. április-október közötti időszakban érvényes korábbi és az új kondíciók összehasonlításából az tűnik ki, hogy egyes bankoknál **volt némi növekedés** az átutalások díjai- ban, több banknál azonban a kondíciókat változatlanul hagyták. Érdekes, hogy **több bank is bizonyos számlacso- magok esetében a bankfióki (papír alapú) átutalás díját megemelte ugyan, de az elektronikus átutalását válto- zatlanul hagyta** 2011-hez képest, de volt egy olyan bank is, amelyik az elektronikus átutalások díjait növelte meg.

2013 év elején újabb pénzforgalmi díjmelésekre került sor, amelyek azonban már nem a napközbeni átutaláshoz, hanem jellemzően a tranzakciós illeték bevezetéséhez köt- hetők.⁶

A NAPKÖZBENI ÁTUTALÁS TAPASZTALATAI

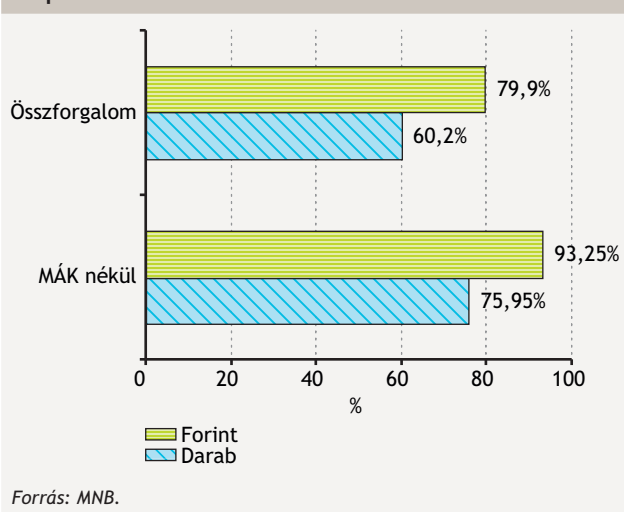
A rendelet betartását lehetővé tevő napközbeni BKR- elszámolás az MNB által kitűzött időpontban, azaz a 4 órás szabály hatálybalépésekor elindult. Mivel ez nagyon radiká- lis változás volt a bankok és a GIRO Zrt. operatív működé- sében, apróbb üzemzavarok előfordultak, ezeket azonban az érintettek gyorsan ki tudták javítani, így azokat a banki ügyfelek nem is érzékelték.

Az új rendszer a működését tekintve jól vizsgázott. Egy-egy ciklus elszámolása jellemzően 8–10 percet vett igénybe (és ebben a fedezet beérkezésére való várakozás is benne van) az eddigi legnagyobb, 497 ezer darab forgalmú ciklus is 15 percen belül maradt. Ennél hosszabb ideig csak akkor tart az elszámolás, ha a fedezetbiztosításra várni kell (de mint később bemutatjuk, ilyen ritkán történik).

⁵ A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 210. § (4) bekezdése.

⁶ Ebben az esetben is jól megfigyelhető volt, hogy a bankok a körülmények megváltozásához időzítették a díjváltoztatást.

3. ábra
A napközbeni elszámolás aránya a BKR-en belül szeptemberben

A szeptemberi adatok alapján a BKR-ben elszámolt összes tranzakció 60 százaléka, értékben pedig 80 százaléka teljesült napközben. A 4 órás szabály ugyanakkor nem terjed ki a Magyar Államkincstárra (MÁK). Nélküle számítva az összes tranzakció 76 százaléka, értékben pedig 93 százaléka teljesült napközben (a maradékot a papír alapon megadott, illetve a beszedés jellegű tranzakciók, például a csoportos beszedés teszik ki).

Bár volumenben nem lehet kimutatni növekedést, értékben a BKR forgalma jelentősen, havonta átlagosan 1000 milliárd forinttal nőtt meg. Korábban voltak olyan banki aggályok, amelyek szerint a BKR a VIBER-forgalomból fog tételeket elvenni. Ezek jogosak voltak, hiszen sok olyan nagy értékű vállalati átutalás van, amely aznapi teljesítést igényel, de valós idejűséget már nem feltétlenül. A forgalmi adatokat részletesen áttekintve az állapítható meg, hogy a nagyon

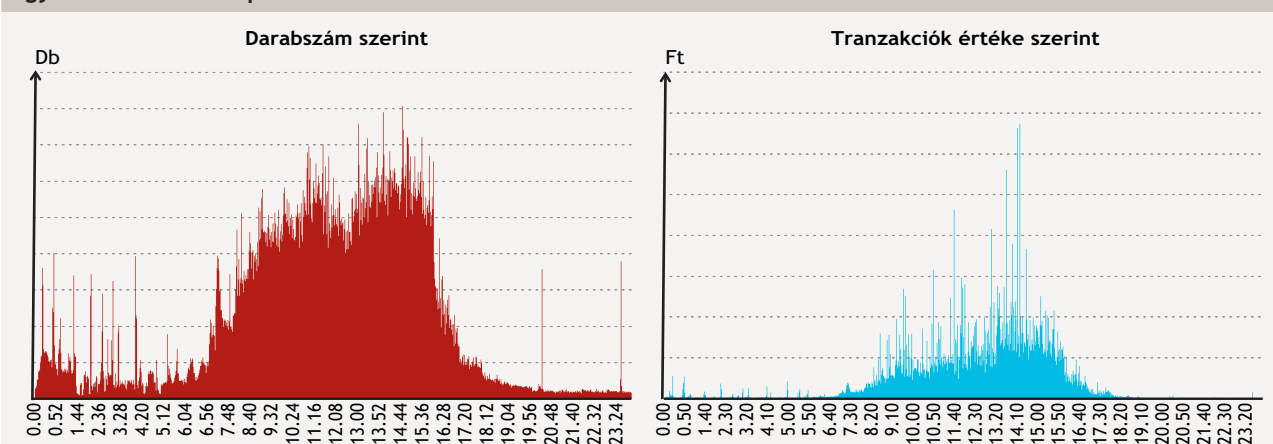
nagy (1 milliárd forint feletti) értékű tranzakciók számában jelentős növekedés volt, így valószínű, hogy ezek korábban tipikusan a VIBER-ben teljesülő tételek voltak. Ez azonban a VIBER forgalmában nem mutatható ki (mivel az kb. 1 300 000 milliárd forintot tesz ki egy évben, a változás viszont jóval kisebb, mint a VIBER-ben hónapról hónapra megfigyelhető természetes ingadozás).

Az MNB még 2007-ben kért ad hoc adatszolgáltatást a legnagyobb bankoktól a tranzakciószám napon belüli eloszlására vonatkozóan.

Az első hónapokban már érdemes megnézni, hogy a napon belüli elszámolás egyes ciklusainak forgalma alapján milyen kép rajzolódik ki az ügyfelek napon belüli átutalási aktivitásáról, illetve, hogy ez miként viszonyul a korábban megfigyelt szokásokhoz (1. táblázat).

Az adatokból látható, hogy az egyetlen igazán jelentős változás a két vizsgált év között az, hogy arányaiban kevesebb ügyfél adja meg átutalási megbízását kora délután, miközben arányaiban jelentősen megnőtt az ezt követően vagy csak a következő nap elején megadott megbízások száma. A táblázat alapján elmondhatjuk tehát, hogy a lakossági ügyfelek átutalásainak legnagyobb része a napközbeni átutalás rendszerében az első ciklusban teljesül. A megbízási időpontok napon belüli átrendeződésének pontos okát nem ismerjük, mivel azonban a viszonyítási adatok régiek (2007-esek), ez nem feltétlenül köthető a napközbeni átutalás rendszeréhez. Sokkal valószínűbb, hogy 2007 óta folyamatosan nőtt a lakossági nem papír alapú átutalások száma, és mivel a lakossági ügyfelek (különösen az internetes banki megoldásokat alkalmazók) jelentős része késő délután vagy este adja meg átutalási megbízását, ez a folyamat természetes módon vezetett a táblázatban látható eltolódáshoz. Erre utal az is, hogy az első ciklusban a legalacsonyabb a

4. ábra
Ügyféltranzakciók napon belüli eloszlása 2007. márciusban

1. táblázat
Az átutalási forgalom napon belüli eloszlása 2007-ben és 2012-ben

Ciklus*	2007**		2012***		Eltérés	
	Db (%)	Ft (%)	Db (%)	Ft (%)	Db (%)	Ft (%)
A kb. 16.00 és másnap reggel kb. 8.00 között beadott tételek (jelenleg a napközbeni átutalás 1. ciklusában [8.30] teljesülnek)	24,13	11,29	32,33	15,07	8,2	3,78
A kb. 8.00–10.00 között beadott tételek (jelenleg a napközbeni átutalás 2. ciklusában [10.30] teljesülnek)	15,16	12,9	15,69	14,87	0,53	1,97
A kb. 10.00–12.00 között beadott tételek (jelenleg a napközbeni átutalás 3. ciklusában [12.30] teljesülnek)	19,52	18,92	18,13	20,74	-1,39	1,82
A kb. 12.00–14.10 között beadott tételek (jelenleg a napközbeni átutalás 4. ciklusában [14.40] teljesülnek)	19,52	27,63	19,18	25,2	-0,34	-2,43
A kb. 14.10–16.00 között beadott tételek (jelenleg a napközbeni átutalás 5. ciklusában [16.30] teljesülnek)	21,68	29,26	14,67	24,13	-7,01	-5,13

* A táblázatban megjelölt befogadási határidők tájékoztató jellegűek, az egyes bankoké ettől eltérhetnek.

** Becslés egy 2007. márciusi felmérés alapján.

*** 2012. szeptemberi tényadatok alapján (de a többi hónap is hasonló képet mutat).

tranzakciók átlagos értéke (mintegy 170 ezer forint), ami a lakossági megbízások túlsúlyára utal, míg az utolsó ciklus sokkal magasabb átlagos értéke (mintegy 601 ezer forint) a vállalati megbízások dominanciáját sejteti.

A napközbeni elszámolás egyik fontos kérdése az volt, hogy a bankok mennyire lesznek képesek a likviditásukat menedzselni. Az előzetes likviditási szimulációk azt mutatták, hogy ez nem fog gondot okozni, bár sok olyan bank van, amelyik a számlaegyenlegének sokszorosát is megforgatja egy-egy napon a VIBER-ben. Annak ellenére, hogy az MNB által értékpapír-fedezet ellenében nyújtott hitelkeret a forgalom lebonyolítását nagymértékben segíti, és a BKR értékbeli forgalma elhanyagolható a VIBER-éhez képest, elvileg így is előfordulhat, hogy pénzüpiaci tételek „elvihetik” a fedezetet a kis összegű elszámolás elől (és a pillanatnyi fedezetlenség a BKR-elszámolást késleltetheti). A 2012. július–szeptember közötti időszakban lefutott 310 ciklusból:

- 3 esetben fordult elő, hogy a fedezet az erre kijelölt 10 perces időtartam alatt nem érkezett be napközben, ekkor az érintett bank tétélei⁷ a következő ciklusban teljesültek (de a 4 órás szabály még ezekben az esetekben sem sérült);
- 2 esetben fordult elő, hogy nap végén (a treasuryk számára legfontosabb időszakban) várni kellett a fedezetbiztosításra.

Ez alapján úgy gondoljuk, hogy a rendszer fedezetbiztosítással kapcsolatos paraméterei megfelelőek és jól működnek.

A NAPKÖZBENI ÁTUTALÁS EGYÉB KEDVEZŐ HATÁSAI

Az előző részben kifejtettük, hogy a napközbeni átutalásnak vannak olyan hatásai, amelyeket már most mérni tudunk. Ezenfelül viszont léteznek olyan nehezen mérhető, jövőbeli hatások, melyek várhatóan szintén a kedvező hatások csoportjába fognak tartozni. Az alábbiakban ezeket vázoljuk fel.

A 4 órás szabály fő célja az volt, hogy a szolgáltatási szint jelentősen emelkedjen a pénzforgalomban. A szolgáltatási szint növekedése olyan hatás, amely csak részben számszerűsíthető, noha mindenki „érzi” ennek pozitív következményeit.

A rendszer használata egyelőre csak a legegyszerűbb fizetési módokra terjed ki. Ennek oka az, hogy a speciális magyar fizetési módokat (hatósági átutalás, csoportos beszedés) is át kell ültetni a nemzetközi üzenetszabványra. Mivel ezek a forgalom kisebbik hányadát adják, az MNB nem akarta, hogy ezen fizetési módok átállítása miatt szenvedjen késedelmet a napközbeni átutalás elindulása. **Legfeljebb 3–4 éves időtávban azonban minden fizetési módot célszerű az új rendszerben elszámolni.** Ekkor az éjszakai elszámolás kiürül és megszűnik, így a beszedések is napközben teljesülnek majd.

A teljesülés lerövidülésének kockázatcsökkentő hatása van, mivel nagyobb összegű tranzakciónál képes lehet helyettesíteni a készpénzt. Ebben a kérdésben az MNB úgy látja, hogy az elszámolás gyakoriságát a jövőben érdemes tovább növelni, mivel az csökkenti a kockázatokat.

⁷ Itt csak százaz nagyságú tranzakciószámra van szó.

Mivel a bankon belüli tételek már nem fognak (lényegesen) hamarabb célba érni, ezért részben megszűnik a nagyobb bankok időtényező miatti versenyelőnye. Mivel a BKR-díj jóval alacsonyabb annál, ami különbségként tipikusan megjelenik a banki díjakban a bankon belüli és kívüli átutalások között, ezért **az MNB a bankközi verseny erősödésére számít.**

A napon belüli átutalás lehetőséget nyújthat a vállalatok részére a folyószámla-állomány leépítésére és annak valamilyen jobb hozammal rendelkező eszközbe való átvitelébe, feltéve, ha rendelkeznek hitelkerettel a bankjuknál. Mivel a napközi hitelkeret nem kamatozik, amennyiben nap végére ismét pozitív egyenlege lesz a számlának, a korábban a T+1-es forgalom miatt tartott számlaegyenleg leépíthető. Ezt a lehetőséget azonban a statisztikáink alapján az ügyfelek nem használják ki.

A napközi átutalás a korábbinál jóval bővebb adattartalmú és sokkal rugalmasabban alakítható üzenetszabványon alapul. Ez lehetővé teszi azt, hogy a vállalatok is oly módon alakíthassák át a vevő- és szállítói analitikai rendszereiket, amivel a manuális munkát jelentős mértékben csökkenthetik.

Így számos olyan pozitív hatása lehet a napközi elszámolásnak, amelyek nagyságát a kérdés bonyolultsága és az eltelt idő rövidege miatt sem tudunk még pontosan meghatározni.

KONKLÚZIÓK

Az MNB hosszas előkészítő munka után indította el a banki és bankközi rendszerek megújítását célzó projektet. Ennek során több mint 150 érintett pénzforgalmi szolgáltató rendszereit kellett módosítani és tesztelni. Ez mind jelentős beruházást, mind jelentős külső és belső emberierőforrás-befektetést igényelt a résztvevőktől, ami költségnövekedéssel járt a bankok számára.

Az ezen költségeket viselő tranzakciók óriási száma miatt azonban úgy gondoltuk, hogy a költségnövekedés nem lesz jelentős. A bankoktól bekért beruházási költségre vonatkozó becslések alapján **az MNB 3,4 forintra becsülte az egy tranzakcióra jutó önköltség-növekedést.** Az MNB számára is kérdéses volt, hogy vajon a pénzügyi válság miatti rosszabb eredmény és a bankok által viselt egyéb terhek miatt a bankok nem emelik-e jelentősebb mértékben az ügyfelek által fizetendő díjakat, ezért mindenképpen szeretnénk volna ezt visszamérni. Ez nem egyszerű feladat a jelentős keresztfinanszírozás és a magasabb havidíjú, de ezért cserébe számos „ingyenes” tranzakciót tartalmazó díjcsoma-

gok miatt, mivel a szükséges részletezettségű információ nem áll rendelkezésre. Az általunk elvégzett számítások alapján a minimális havidíjú (tehát „ingyenes” tranzakciókat nem tartalmazó) csomagokban **átlagosan 3,5 forinttal növekedett az átutalások költsége,** ami nagyon közel van a korábbi becslésünkhöz. Ez a szám különösen jónak tűnik akkor, ha tudjuk, hogy a bankok az úton lévő pénzen keletkezett (float-) jövedelmük túlnyomó részét is elvesztették a rendszer indulásával.

Az elmúlt félév azt mutatta meg, hogy az elkészült rendszer jól vizsgázott, megbízhatóan működik, annak üzemeltetése rutinszerűvé vált. Az MNB nagy eredménynek tartja, hogy a bankok az MNB-rendeletben előírt 4 órás helyett 2 órás elszámolási periódust választottak, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy normál üzemben **a tranzakciók legfeljebb 2 óra alatt eljutnak a címzettekhez.** A „legszerencsésebb” időpontban benyújtott tranzakciók pedig akár 10–20 perc alatt is eljuthatnak az egyik bankszámláról a másikra. Az átutalások teljesítési ideje ezáltal nagyon jelentősen lerövidült, és úgy tűnik, hogy ehhez az ügyfelek is alkalmazkodtak: egyrésztől valamennyire módosultak a benyújtási szokások, másrésztől pedig érdemben megnőtt a BKR-en keresztül teljesített tranzakciók értéke.

A rövidebb teljesítési idő a már régóta valós idejű, azonos bankon belüli teljesítéssel szemben véleményünk szerint erősíti majd a bankok közötti, ügyfelekért vívott versenyt.

Mivel a tranzakciók a bankok között már a flexibilisen alakítható, a SEPA fizetési módokban is alkalmazásra kerülő xml-szabványon alapulnak, ez lehetővé teszi, hogy az ügyféltől ügyfélig terjedő automatizálás széles körben elterjedhessen az átutalásoknál is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

DIVÉKI ÉVA–OLASZ HENRIETTA (2012): A pénzforgalmi szolgáltatók árazása. *MNB-tanulmányok*, 101.

KOVÁCS LEVENTE (1999): A pénzforgalmi jutalékbevételek növelésének lehetősége. *Bankszemle*, 10–11. sz., pp. 96–101.

KOVÁCS LEVENTE (2011): A T-napos utalás gazdasági hatásai. Előadás a Magyar Közgazdasági Társaság Pénzügyi Szakosztályának konferenciáján, 2011. február 8., Budapest. In: *InterGIRO2 – Napon belüli elszámolás konferencia tanulmánykötet*, pp. 20–30.

MILNE, ALISTAIR–LEILEI TANG (2005): *An economic analysis of the potential benefits and dis-benefits of faster payments clearing*. Office for Fair Trading, 2005.